

Svensk koralbok.

John Morén utgav 1922 Svensk koralbok enligt uppgift i förordet såsom en protest och ett motförslag mot koralboken 1921 (K21). När han tog sig före detta, hade han icke tänkt på vad det innebar, att K21 var godkänd av K. M:t. När detta gick upp för honom skrev han en temperamentsfull Efterskrift, vars frejdiga stridslynnne vittnar om hur djupt upprörd han var över vad som skett. »Denna koralbok», säger han, »och ingen annan! Ett frappant utslag av det 'demokratiska genombrottet'! Man är nästan förvånad över att icke finna straffpåföljd i fängelse eller böter i händelse av ohörsamhet. Icke menar väl regeringen, att själva användningen av boken redan är straff nog, varför ett överträdande av påbudet icke behöver föranleda ytterligare påföljd.» etc. För att förstå Moréns harm måste man bära i minne att han intagit en förpostställning i det koralarbete, som utförts i Sverige sedan slutet av 1800-talet. Koraldiskussionen intill K21 kunde räkna ett trettio-tal inlägg i form av koralböcker. En del av inläggen hade mycket litet att säga, andra däremot förde frågan framåt. Detta gällde icke minst de koralböcker som ledde sitt ursprung från K. S. V., där som bekant John Morén var en framstående medlem. Men de många olika koralböckerna voro ingalunda uteslutande till gagn. Allvarliga skäl funnos för en för alla svenska kyrkor gemensam koralbok. Likriktningens målsmän segrade, när K21 utkom, av K. M:t godkänd. Innan godkännande gavs hade förslag (1917) utsänts för yttrande till domkapitel och enskilda sammanslutningar samt till Musikaliska akademien. Förslaget hade även tillställts samtliga pastorsämbeten och tillfälle hade lämnats präster och organister att göra uttalanden.

Man skulle kunnat föreställa sig att efter dylika försiktighetsåtgärder den nya koralboken icke skulle möta någon nämnvärd opposition. En dylik fanns emellertid och riktade sig framför allt mot väckelsesångerna i Nya psalmer. Men även mot harmonisering och rytmisering restes invändningar samtidigt med att man dock villigt medgav koralbokens stora förtjänster. Någon privat koralboksutgåva utkom emellertid icke efter Moréns.

När Knut Peters och Albert Runbäck nu utgivit Svensk koralbok (PRK) nästan samtidigt med den av K. M:t gillade och stadfästa koralboken, ha de icke angivit att denna skulle utgöra en protest eller något liknande mot den officiella koralboken (NK). Koralboken visar emellertid i många avseenden en inställning till koralproblemen, som väsentligen avviker från den som fått uttryck i NK. Den utgör därigenom ett mycket intressant inlägg i koraldiskussionen i vårt land. Men frågan är om inte diskussionen

Svensk koralbok, utgiven av Knut Peters och Albert Runbäck, C. W. K. Gleerups förlag 1940.

denna gången redan förklarats avslutad, innan den hunnit börja. Detta förminskar dock på intet sätt betydelsen av PRK, som är väl värd att lära känna av den vilkens intresse för koraler sträcker sig utom den koralbok, som auktoriserats. Även PRK visar, att de olika koralfrågorna icke nått sin lösning, om de också förts ett gott stycke framåt. Mycket arbete är ännu ogjort. I det följande endast några påpekanden.

Koralhistoria. PRK har här utfört ett mönstergillt arbete. De gamla källorna ha väl utnyttjats och nya ha uppsökts. Uppgifterna äro sakliga och välordnade. Vid genomgång finner man endast ett fåtal förbiseenden, som kanske böra nämnas. Hymns Ancient and Modern är källa till 4 och 447. NK14 förekommer redan i den s. k. Foundery Collection 1742. NK52 skrevs och komponerades 1818 (Weinmann, »Stille Nacht, heilige Nacht», Regensburg 1918, med anledning av 100-årsminnet). Ett par årtalstryckfel ha insmugit sig vid 98 och 158. I vissa fall torde ytterligare forskningar kunna leda till klarhet om en melodis ursprung, där sådan icke ännu vunnits. I sin helhet måste de historiska upplysningarna anses vara tillräckligt detaljerade.

Huvudmelodi och text. Det saknar icke betydelse, att en koral i första hand tillägges den text, med vilken den hör närmast samman. Det historiska sambandet bör i regel vara avgörande, varvid man bör erinra sig, att i åtskilliga fall en melodi redan tidigt tillagts olika texter. Föga hänsyn har tagits till det historiska sambandet i många fall i våra koralböcker. Man står mången gång frågande vilken anledningen kan ha varit att en koral i strid mot all tradition i de officiella psalmböckerna tilldelats en ny melodi. PRK ha icke konsekvent följt den historiska principen. Enligt min uppfattning hade det varit bättre att följa NK i fråga om 29 (NK163), 74 (NK432), 119 (NK282), 128b (NK273) 482 (NK127) och 600 (NK136). Däremot är enligt min mening PRKs ordning den bättre vid 11 (NK14), 13 (NK511), 28 (NK238), 276 (NK268), 364 (NK371), 423 (NK371), 423 (NK215), 455 (NK411) och 588 (NK149). PRK471 (NK210) har i Koralbok för skola och hem fått sin riktiga plats såsom 306b.

Melodival. PRK innehåller åtskilliga alternativa melodier, vilka angivas ha medtagits dels för att koralboken samtidigt skall kunna tjäna som hymnarium för barnkör, dels ock av hänsyn till hemmets förhållanden, »då den officiella koralbokens melodier äro uppenbart för svåra eller av annan anledning ansetts mindre tjänliga för hemmets andakt». Då man läser detta erinrar man sig Åhlström programmatiska koralbokstitel, »Choral Bok i Öfverensstämmelse med Svenska församlingens vanliga sång». Dessa alternativa melodier få givetvis icke användas för församlingssång vid offentlig gudstjänst. Åtskilliga av alternativen äro ypperliga, andra synas överflödiga. PRK har inventerat kyrkans gamla melodibestånd och där, efter omarbetning i vissa fall, funnit de melodier, som erfordrades för nya psalmer. Jag ville ifrågasätta rik-

tigheten av denna, som det synes, principiella inställning. Nya psalmer behöva nya melodier, såvida texterna icke äro pasticher. Kyrkan behöver en ny sång. Men å andra sidan är det alltför sant, att goda melodier födas lika så litet som snillen på beställning. Själv har jag mycket svårt att förstå, vad det skall tjäna till att »förbättra» väckelsesånger och skaffa alternativ till dem. Dessa melodier böra få finnas kvar, såvida man inte vill göra om intet den goda avsikt, som föranledde, att väckelsesångerna fingo plats i psalmboken.

Koralrytm. Koralsens rytmiska indelning har de senaste årtiondena föranlett många undersökningar och häftiga debatter, icke minst i Tyskland. Där stannade man i Deutsches evangelisches Gesangbuch vid en tidig rytmisk form och upptog endast såsom alternativ fyra utjämnade melodier. Diskussionen har sedan dess fortsatt och fört till att man på många håll anser, att de tidigaste rytmiska formerna under reformationstiden aldrig använts vid församlingssång utan endast i polyfona satser. Hos oss infördes ett antal rytmiska och punkterade melodier i K21. NK har uteslutit de flesta punkteringarna och i icke så få fall utjämnat rytmen.

PRK har icke infört några rytmiska nyheter. Den hyser en viss förkärlek för tvåtakt, vilken den använder även i en del fall där NK har fyrtakt. Detta synes mig icke innebära någon förbättring. Om något tjänar tvåtakten till att skymma den rytmiska bilden. I de flesta fall tyder den på att rytmen icke låter sig infoga i de vanliga fyr- eller tretaktsschemata. Härmed är dock icke sagt, att icke den av tvåtakt markerade tunga rytmen i vissa fall är berättigad. Anmärkningsvärt synes mig, att PRK använder utjämnad rytm även i en sådan koral som 81. Det är rytmen som ger melodien dess liv; eller, om man så vill, rytmen är melodiens själ. Frågan om rytmen måste därför vara en av de allra viktigaste och måste ägnas den allra största uppmärksamhet.

Beledsagning. NK har i många fall frigjort sig från Hæffner och torde icke få anses principiellt vidhålla dennes vokalt tänkta beledsagning. PRK har förenklat harmoniken och synes mången gång vilja undvika not-mot-not-sats. NKs harmonisering torde på det hela taget kunna sägas stå »i överensstämmelse med svenska församlingens vanliga sång», under det att PRK härvidlag söker sig nya vägar. Man kan i båda fallen vitsorda den skicklighet varmed uppgifterna utförts. Men vilken art av beledsagning som är den för församlingssången tjänligaste, torde man icke kunna säga, förrän efter en längre tids erfarenhet.

Man har undrat över vad skillnad det kan innebära, att NK blivit av K. M:t gillad och stadfäst under det att K21 blev av K. M:t godkänd. Godkännandet torde man i regel ha fattat så att man ansett att själva melodiformen icke finge ändras, under det att man skulle äga frihet att ändra harmoniken. Man torde kunna sluta sig till att de kommitterade ansett, att »gillad och stadfäst» bety-

der ungefär detsamma, då de i diakonistyrelsens bokförlags koralbok för skola och hem ha i Tillägg infört en koral med pricipiellt olika harmonisering mot den »gillade och stadfästa» utan att angiva, att den icke finge användas i kyrka och skola. Trots uttalanden man fått se i dagspressen, torde man tills vidare få anse, att andra koralböcker äga rätt till samma frihet. Det skulle icke sakna intresse att få ett prejudikat i frågan, men detta torde låta vänta på sig.

De preludier, som finnas i PRK, böra med tacksamhet mottagas. De äro värdefulla för både skola och hem. Förteckningen å orgelkoraler är säkert en god hjälp för de organister, som äro angelägna om att låta postludiet vara en del av gudstjänsten.

A. O. T. Hellerström.

Nikolaikyrkan i Örebro.

Man kan knappast säga, att Nikolaikyrkan i Örebro fångslar betraktaren på ett mera djupgående sätt. Man ägnar den välansade exteriören en blick av sympati och konstaterar att portalerna äro av intresse. Interiören inger dock mera respekt. Kyrkan har rymd och klar rumsbetoning, vacker artikulering och en viss kultisk betoning. En närmare blick på flera detaljer såsom kapital och pelarbaser lockar snart till ett studium av byggnadens historia samt dess konsthistoriska ställning. Även om man inte precis vill underskriva professor C. G. Brunius yttrande, att Nikolaikyrkan »i konsthistoriskt hänseende, näst Linköpings domkyrka, är den intressantaste i Sverige», är man dock snart beredd att känna sig imponerad.

Ett studium av Nikolaikyrkan underlättas numera tack vare den grundliga undersökning av kyrkans byggnad och dess inventarier, som nyss utkommit i serieverket *Sveriges kyrkor*, som genom detta band inlett en kommande rad av Närkekyrkor. Författarna äro antikvariern *Erik Lundberg*, Sveriges kanske främste kännare av medeltida byggnadskonst, samt landsantikvariern *Bertil Waldén*, intendent vid läns museet och grundlig specialist på Närkes konst och kulturhistoria.

Nikolaikyrkan i Örebro är yngre än många av sina mindre systrar på den närkeska landsbygden. Först omkring mitten av den senare hälften av 1200-talet, under Folkungatiden — bergsbrukets första stora glansperiod i landskapets bergslagsbygd — bör-

Örebro stads kyrkor. Konsthistoriskt inventarium av Erik Lundberg och Bertil Waldén (Sveriges kyrkor, Närke Band I Häfte 1). Stockholm 1939. Kr. 12: —.